

У. З. Ватаманюк-Зелінська,

д. е. н., професор, професор кафедри фінансового менеджменту,

Львівський національний університет імені І. Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4971-5763>

Н. В. Курішко,

здобувач вищої освіти, Львівський національний університет імені І. Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4776-6033>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.1.28

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ ДЛЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

U. Vatamanyuk-Zelinska,

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Professor of the Department
of Financial Management, Ivan Franko Lviv National University

N. Kuryshko,

Applicant for higher education, Ivan Franko Lviv National University

FINANCIAL SECURITY OF SOCIAL GUARANTEES FOR INTERNALLY DISPLACED PERSONS UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL

Повномасштабний наступ на територію України у 2022 році порушує економічну та соціальну безпеку нашої держави. Мільйони постраждалих українців були змушені покинути територію свого постійного місця проживання, внаслідок окупації чи проведення активних бойових дій. Після здійснення вимушеної міграції всередині країни, переселенці потребують державної соціальної підтримки для задоволення першочергових потреб людини, пошуку нового житла та місця праці, здобуття середньої чи вищої освіти, погашенням поточних кредитних зобов'язань перед державою чи фінансовими установами.

Держава зобов'язана фінансово забезпечити таких громадян, однак в умовах економічного спаду виникає значний брак бюджетних ресурсів та значно збільшується потреба у здійсненні видатків на виконання основних функцій держави. Зокрема, в умовах воєнного стану структура видаткової частини державного бюджету змінюється, адже значний обсяг видатків спрямовується на військову сферу. Частка коштів виділена на соціальне забезпечення та соціальний захист зменшується, що негативно відображається на фінансовій спроможності надати належні умови та грошовому допомогу внутрішньо переміщеним особам.

У статті досліджено умови для надання соціальних гарантій внутрішньо переміщеним особам, окреслено яка категорія громадян мають право на отримання державної грошової допомоги. Для визначення стану платоспроможності нашої держави та можливості фінансово забезпечити соціальні гарантії постраждалим категоріям населення, здійснено аналіз джерел наповнення державного бюджету під час воєнного стану та основні напрямки спрямування видаткової частини бюджету. Окрім того, в роботі відображено альтернативні шляхи отримання фінансової підтримки переселенців у вигляді допомоги від міжнародних фінансових організацій.

На основі досліджу запропоновано можливості щодо вдосконалення системи реалізації соціальних гарантій внутрішньо переміщених осіб та їх фінансового забезпечення. Зокрема, створення організацій та проектів, основною метою діяльності яких буде сприяння щодо фінансового забезпечення осіб, які внаслідок війни були змушені покинути свої населені пункти та переміститися на більш безпечну територію.

A full-scale attack on the territory of Ukraine in 2022 violates the economic and social security of our state. Millions of affected Ukrainians were forced to leave the territory of their permanent residence as a result of occupation or active hostilities. After forced migration within the country, displaced people need state social support to meet their primary human needs, find a new home and place of work, obtain secondary or higher education, and repay current credit obligations to the state or financial institutions.

The state is obliged to financially provide for such citizens, however, in conditions of economic recession, there is a significant lack of budget resources and the need for spending on the performance of the main functions of the state increases significantly. In particular, in the conditions of martial law, the structure of the expenditure part of the state budget changes, because a significant amount of expenditure is directed to the military sphere. The share of funds allocated for social security and social protection is decreasing, which negatively affects the financial ability to provide adequate conditions and financial assistance to internally displaced persons.

The article examines the conditions for providing social guarantees to internally displaced persons, outlines which category of citizens have the right to receive state financial assistance. In order to determine the state of our state's solvency and the possibility of financially providing social guarantees to the affected categories of the population, an analysis of the sources of filling the state budget during martial law and the main directions of the expenditure part of the budget was carried out. In addition, the work reflects alternative ways of obtaining financial support for migrants in the form of assistance from international financial organizations.

Based on the research, opportunities for improving the system of implementing social guarantees of internally displaced persons and their financial support are proposed. In particular, the creation of organizations and projects, the main purpose of which will be to assist in the financial provision of persons who, as a result of the war, were forced to leave their settlements and move to a safer territory.

Ключові слова: фінансування соціальних гарантій, соціальний захист, внутрішньо переміщені особи, видатки на соціальне забезпечення, фінансування соціальної сфери, брак бюджетних ресурсів.

Key words: financing of social guarantees, social protection, internally displaced persons, expenditures on social security, financing of the social sphere, lack of budgetary resources.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Окупація Криму, війна на сході України з 2014 року та початок повномасштабного вторгнення у 2022 році завдали значного удару по економіці нашої держави. Високі темпи росту інфляції, збільшення бюджетного дефіциту, різке скорочення ВВП та порушення торговельних зв'язків продовжують порушувати фінансову стійкість нашої держави.

Однак, найбільшою цінністю країни є життя її громадян. Велика кількість людських жертв та вимушене масове переміщення населення створюють нові виклики для України. Близько п'ята частина населення були

змушені покинути територію України або стати внутрішніми переселенцями. Центральна влада зобов'язана реагувати на створені загрози в соціальній сфері шляхом забезпечення найнеобхідніших потреб внутрішньо переміщених осіб. Основним інструментом соціального захисту є надання державних соціальних гарантій. Проте в умовах значного дефіциту фінансових ресурсів та значних витрат на оборонну сферу, держава повинна реалізовувати надання грошових коштів для зазначених верств населення, не створюючи нових загроз для соціально-економічного життя суспільства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Механізм реалізації фінансового забезпечення соціальними гарантіями населення як джерело економічного зростання та добробуту населення вивчали науковці М. Микитюк, Н. Баранова, Н. Абакумова, І. Андрієнко, Е. Лібанова, С. Корецька.

Вивченням проблематики категорії внутрішньо переміщених осіб та специфікою міграційних процесів в середині держави займалися К. Гожда, О. Рекотова, О. Бандурка, Є. Герасименко.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою публікації є висвітлення проблематики державного фінансового забезпечення соціальними гарантіями категорії осіб, які постраждали внаслідок війни та були змушені мігрувати в межах країни.

ВИКЛАД ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Відповідно до статті 1 Закону України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" від 05.10.2000 № 2017-III, державні соціальні гарантії — це встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя не нижче від прожиткового мінімуму [1].

Призначення соціальних гарантій відображається через їхню роль в функціонуванні економічної системи країни та забезпечення життєдіяльності окремого громадянина. Потреба в соціальних гарантіях полягає у створенні з боку держави умов для задоволення соціальних потреб громадян на суспільно прийнятному для країни рівні. Задоволення потреб реалізовується через законодавчо встановлений розмір мінімальної заробітної плати, вирівнювання доходів населення, шляхом оподаткування доходів, виділенням соціальних трансфертів та фінансуванню соціальної сфери, що забезпечує доступ громадян до окремих публічних послуг.

Належне соціальне забезпечення населення зумовлює задоволення соціальних інтересів суспільства, що в свою чергу призводить до зростання економіки та зміцнення фінансової системи країни. Підвищення добробуту населення стимулює розвиток підприємницької активності, створення платоспроможного попиту населення, умови для накопичення коштів та інвестування їх у майбутньому, збільшення кількості виготовлення та споживання товарів чи послуг.

Відповідно до статті 20 Закону України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії", надання державних соціальних гарантій здійснюється за рахунок бюджетів усіх рівнів, коштів підприємств, установ і організацій та соціальних фондів на засадах адресності та цільового використання [1].

Соціальне забезпечення є особливо актуальним в умовах війни, адже найбільш негативними наслідками війни є мільйони українців, які втратили свої домівки, основне місце роботи та потребують матеріальної допомоги для задоволення своїх фізіологічних потреб.

Українці, які вимушено здійснюють міграції всередині країни можуть отримати статус ВПО.

Відповідно до статті 1 Закону України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII, внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили покинути або залишити своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [4].

Держава забезпечує внутрішньо переміщених осіб соціальними гарантіями у таких основних напрямках:

- допомога з проживанням;
- гарантії у сфері зайнятості;
- гарантії в освітній сфері;
- пільги у кредитних відносинах.

Отримати допомогу мають право громадяни, інформація про яких міститься в Єдиній інформаційній базі даних про внутрішньо переміщених осіб.

Впродовж березня-квітня 2022 року допомога надавалася:

- 1) особам, які станом на 1 березня 2022 року отримували щомісячну адресну допомогу [6];
- 2) особам, які перемістилися з тимчасово окупованої території м. Севастополя та АР Крим та з території адміністративно-територіальних одиниць, де проводяться бойові дії та що є визначеною в переліку затверженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 року № 204 [7].

В травні 2022 року регламент надання соціальних гарантій внутрішньо переміщених особам змінився. Держава поступово зменшує витрати на забезпечення ВПО внаслідок значного бюджетного дефіциту та падіння національної економіки. Перелік осіб, які мають на отримання виплат поступово скорочується.

З травня 2022 року на отримання державної підтримки мають право:

- 1) особи, які перемістилися з тимчасово окупованої території РФ на території України, території територіальних громад, що розташовані в районі проведення бойових дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні;
- 2) особи, у яких житло зруйноване або непридатне для проживання, і які, відповідно до Постанови КМУ № 380 від 26 березня 2022 р., до 20 травня 2022 р. подали інформаційне повідомлення на відшкодування, або які в будь-який час підтвердили відповідний факт документом, виданим органом місцевого самоврядування, Державною службою з надзвичайних ситуацій чи Національною поліцією України [8].

Перелік громад, які розташовані в районі проведення бойових дій або які перебувають в тимчасовій окупації затверджуються Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України за погодженням з міністерством оборони на підставі пропозицій відповідних обласних та Київської міської військових адміністрацій.

Список населених пунктів постійно змінюється та оновлюється в залежності від того, де проходять бойові дії. На офіційному сайті Мінінтеграції можна знайти актуальний перелік територіальних громад і дізнатися чи має відповідна особа право на отримання грошової допомоги.

Окрім того, особи, які були опубліковані як ВПО до 24 лютого 2022 року, можуть отримувати державну грошову допомогу лише вразі їх повторного переміщення з тимчасово окупованої території РФ території України, території територіальних громад, що розташовані в районі проведення бойових дій або які перебувають в тимчасовій окупації після 24 лютого. Виняток становлять особи, які отримували щомісячну адресну допомогу ВПО станом на 1 березня 2022 року. В даному випадку надання такого виду забезпечення автоматично продовжилася [8].

Наприклад, якщо громадянин здійснив вимушене переміщення в 2014 році з міста Донецька у місто Харків, а в 2022 році після 24 лютого до міста Дніпра, то така особа матиме право на отримання державної підтримки. Але якщо в 2014 році мешканець міста Горлівка Донецької області перемістився до міста Слов'янська Донецької області, став на облік як внутрішньо переміщена особа, однак в 2022 році і далі перебуває на території міста Слов'янськ, то для такої особи не передбачено здійснення грошових виплат. Отримати державне забезпечення в такому випадку можна лише за умови повторного переміщення або надавши докази щодо зруйнованого житла.

Розмір допомоги складає 2000 гривень в місяць, а для дітей та осіб з інвалідністю така допомога становить 3000 гривень. Відповідно до пункту 165.1 статті 165 Податкового кодексу України розмір отриманої допомоги не включається до розрахунку загального місячного (річного) оподаткованого доходу [9].

У сфері зайнятості допомога регламентується підпунктом 1 статті 36, статтею 38 та 39 Кодексу законів про працю України, відповідно до якого внутрішньо переміщена особа, яка не мала можливості припинити трудовий договір (інший вид зайнятості), у зв'язку з неможливістю продовження роботи за таким трудовим договором за попереднім місцем проживання, для набуття статусу безробітного та отримання допомоги по безробіттю і соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття має право припинити такий трудовий договір в односторонньому порядку, подавши до центру зайнятості за місцем проживання внутрішньо переміщеної особи заяву на ім'я роботодавця про припинення такого договору. Датою припинення трудового договору є день, наступний за днем подання такої заяви [10].

У сфері освіти держава забезпечує дітям, зареєстрованих як ВПО, в тому числі дітям, які навчаються за денною формою навчання у вищих навчальних закладах, — до закінчення навчальних закладів, але не довше, ніж до досягнення ними 23 років, державну цільову підтримку для здобуття вищої освіти у державних та комунальних навчальних закладах. Взята на облік ВПО має право на продовження здобуття певного освітнього рівня на території інших регіонів України за рахунок коштів державного бюджету або інших джерел фінан-

сування. Порядок фінансування навчання категорії осіб, які були зараховані у навчальні заклади за рахунок коштів державного бюджету, затверджується Кабінетом Міністрів України. Діти, які числяться як ВПО або які мають статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, які навчаються у дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах незалежно від підпорядкування, типів і форми власності, забезпечуються безкоштовним харчуванням у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [11].

У сфері кредитних відносин передбачається, що на час дії воєнного стану та у тридцяти денний строк після його припинення чи скасування у разі прострочення споживачем виконання зобов'язань за договором про споживчий кредит, споживач звільняється від обов'язку сплати кредитодавцю штрафу, пені та інших платежів, сплата яких передбачена договором про споживчий кредит за прострочення виконань, невиконання чи часткове виконання споживачем зобов'язань за таким договором [12]. Окрім того, в умовах воєнного стану забороняється збільшення процентної ставки за користування кредитом з причин інших, ніж передбачені частиною 4 статті 1056-1 Цивільного кодексу України, у разі невиконання зобов'язань за договором про споживчий кредит у період, зазначений у цьому пункті [13].

Однак, дані зміни у кредитній сфері не звільняють ВПО від сплати основної суми кредиту. В даному випадку держава захищає інтереси позичальників, проте сильніші послаблення у відносинах між кредитодавцем та споживачем спричинять значні загрози для фінансово-банківської системи країни.

Частина 6 статті 15 Закону України "Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України" визначає, що упродовж строку тимчасової окупації, особи які проживають на тимчасово окупованій території або перемістилися з неї, звільняються від обов'язку погашення основної суми іпотечного кредиту та нарахування відсотків за ними, якщо об'єктом іпотеки є майно, розташоване на території, що після укладення такого іпотечного договору була тимчасово окупована [14]. Але потрібно враховувати, що території, які були окуповані після 24 лютого 2022 року не були визнані окупованими у законодавчій сфері. Відтак, норми даного закону не можуть застосовуватися щодо осіб, які покинули населені пункти в умовах воєнного стану.

Для внутрішньо переміщених осіб передбачена допомога від міжнародних фінансових організацій. Міністерство соціальної політики надає МФО список осіб, які відносяться до ВПО. Світові організації між собою розподіляють бенефіціарів завдяки існуванню Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб.

До основних міжнародних організацій, які надають грошову допомогу ВПО відносяться:

- 1) Міжнародний комітет червоного хреста;
- 2) Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців;
- 3) Всесвітня продовольча програма ООН;
- 4) ЮНІСЕФ;
- 5) Міжнародна організація з міграції;
- 6) Норвезька рада у справах біженців [15].

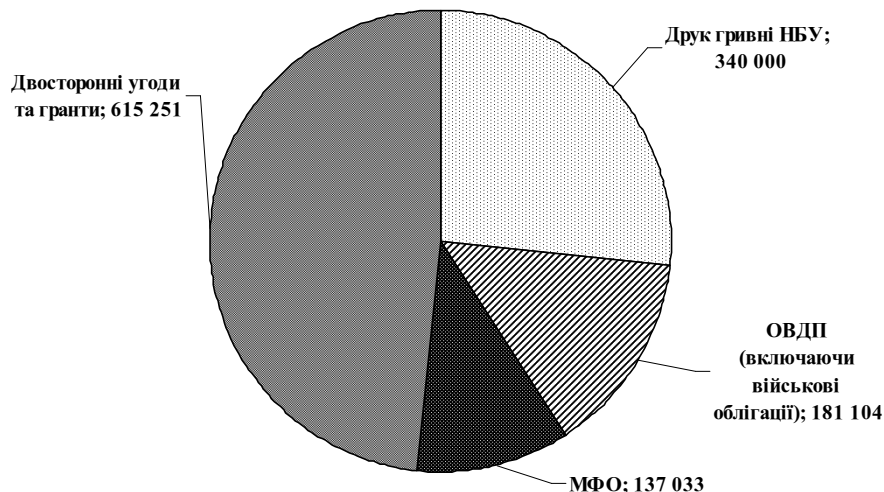

Рис. 1. Джерела фінансування державного бюджету з початку повномасштабної війни проти України до 9 листопада 2022 року, млн грн

Джерело: розроблено на основі [3].

Однак, варто враховувати, що допомога від МФО — це не обсяг зобов'язань гарантований державою, а різновид додаткової допомоги. Міжнародні організації не забезпечують виплатами кожного громадянина, який потребує грошової допомоги та є постраждалим внаслідок воєнних дій. Кількість осіб, які будуть отримувати даного роду виплати здійснюється вибірково, адже коли на виплати претендують мільйони українців, не завжди вдається реалізувати програму у повному обсязі.

На початок листопада 2022 року в Україні загальна кількість зареєстрованих ВПО складає близько 4,8 млн осіб [5]. З них частина осіб вимушена ставати на облік уже вдруге. Новий перелік населених пунктів, в яких проходять активні бойові дії в умовах повномасштабного наступу, були місцем проживання для громадян, які отримали даний статус після 2014 року.

На сьогоднішній день витрати держави на соціальні виплати для внутрішньо переміщених громадян становлять 42 млрд. грн [16]. Однак, внаслідок довготривалої війни в Україні, державний бюджет зазнав значних збитків. За даними Державної казначейської служби України, за січень-жовтень 2022 року державний бюджет було виконано з дефіцитом у сумі 638,7 млрд. грн, у тому числі загального фонду — 643,4 млрд. грн. Для порівняння, у минулому році бюджетний дефіцит становив 197,9 млрд. грн, а у 2020 році — 66 млрд. грн [2].

З початку повномасштабного наступу на всю територію України джерелами забезпечення державного бюджету є військові облігації, кредити від Міжнародних фінансових організацій та двосторонні кредити та гранти (Рис. 1).

Станом на 9 листопада 2022 року загальний обсяг фінансування державного бюджету становить 1 273 388 млн грн. Обсяг іноземного фінансування становить 59,1 % від усіх джерел забезпечення бюджету. Серед Міжнародних фінансових організацій бюджет України наповнюють Міжнародний Валютний Фонд, Світовий банк та Європейський інвестиційний банк. Головними іноземними донорами за виконанням двосторонніх угод чи грантів виступають США, ЄС, Канада, Німеччина, Велика Британія та Японія [3].

На соціальний захист можуть спрямовуватися кошти отримані від міжнародних установ, двосторонніх грантів та угод та розміщення військових облігацій. Даний аналіз засвідчує, що на даний момент Україна не здатна самостійно виконувати державний бюджет, адже більша половина дохідної частини бюджету наповнюється коштами зі джерел іноземного походження. Як наслідок, фінансових ресурсів для здійснення видатків та забезпечення соціально-економічної підтримки населення та, зокрема, утримання внутрішньо переміщених осіб, є недостатньо.

З початком повномасштабного наступу на Україну загальна потреба у фінансуванні окремих сфер збільшується, в тому числі і на соціальний захист. В таблиці 1 відображено спрямування бюджетних коштів, які спрямовувалися на виконання державою основних функцій з початку 2020 року до 1.10.2022 року.

За 9 місяців 2022 року видатки держави за функціональною класифікацією є більшими на 454 159,5 млн грн (або на 30,5 %), ніж за 12 місяців 2021 року. В порівнянні з 2020 роком такий приріст становить 656 401,7 млн грн (або 51 %).

Якщо загальна сума видатків має тенденцію до збільшення, то частка витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення є меншою у порівнянні з минулими періодами. В 2021 році витрати на соціальне забезпечення у розрізі функціональної класифікації зведеного бюджету зменшилася на 2,29 %, в порівнянні з минулим роком. В 2022 році в умовах воєнного стану показник витрат на соціальне забезпечення населення зменшився на 5,73 %.

Зменшення спрямування бюджетних коштів на фінансування соціальної сфери спричинена значним зростанням потреби у коштах в сфері оборони. В умовах війни витрати на сферу оборони займають 36,03 % від загальних видатків. За 9 місяців 2022 року сума витрат на дану сферу є більшою 573 090,2 млн грн (або на 44,4 %), ніж за весь 2021 рік.

В умовах воєнного стану потреба у фінансуванні соціального забезпечення внутрішньо переміщених зростає з кожним днем, проте держава зобов'язана спрямовувати значний обсяг видатків і на інші важливі для

Таблиця 1. Видатки зведеного бюджету України за функціональною класифікацією

	2020		2021		2022, січень-вересень	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Загальнодержавні функції	163849,4	12, 72	206643,1	13, 87	168028,9	8, 64
Оборона	120374,1	9, 35	127527,3	8, 56	700617,5	36, 03
Громадський порядок, безпека, судова влада	157672,5	12, 24	174409,6	11, 70	281039,4	14, 45
Економічна діяльність	168889,0	13, 11	180989,9	12, 14	69450,1	3, 57
Охорона навколишнього середовища	6636,8	0, 52	8200,2	0, 55	3090,5	0, 16
Житлово-комунальне господарство	88,5	0, 01	164,1	0, 01	23371,3	1, 20
Охорона здоров'я	124925,3	9, 70	170505,2	11, 44	144495,8	7, 43
Духовний та фізичний розвиток	9826,4	0, 76	15970,3	1, 07	22833,6	1, 17
Освіта	52857,3	4, 10	63837,1	4, 28	199910,7	10, 28
Соціальний захист та соціальне забезпечення	322720,3	25, 06	339278,9	22, 77	331320,9	17, 04
Міжбюджетні трансферти	160177,1	15, 70	202733,3	13, 60	259,6	0, 01
Усього	1 288 016, 7	100	1 490 258, 9	100	1 944 418, 4	100

Джерело: складено на основі [17, 18, 19].

життя населення сфери, серед яких оборона та військова галузь займають провідну роль. Отже, в умовах воєнного стану найбільш незахищеними верствами населення є громадяни, які були змушені здійснити міграцію всередині країни внаслідок воєнних дій. Держава зобов'язана забезпечити таких осіб грошовими виплатами для задоволення першочергових потреб, але внаслідок економічного спаду, недостатності наповнення державного бюджету та продовження повномасштабного наступу на всю територію України, уряд змушений обмежувати видатки на соціальне забезпечення населення. На сьогоднішній день забезпечення ВПО є недостатнім і потребує ефективний механізм реалізації матеріальної допомоги для внутрішньо переміщених осіб, оскільки ігнорування державою потреб постраждалих громадян створює умови для посилення процесів еміграції українців.

Оскільки держава неспроможна повній мірі здійснити соціальний захист населення, доцільним є створення організацій, діяльність яких буде спрямована на надання допомоги саме внутрішньо переміщеним особам. Наприклад, на сьогоднішній день успішно функціонує благодійний фонд "Рука допомоги", який забезпечує матеріальною підтримкою вразливі категорії населення — громадян з інвалідністю, пенсіонерів, багатодітні сім'ї, одиноких матерів, дітей з неблагополучних родин та сирот, безхатченків. Головною метою діяльності фонду є безкорислива діяльність щодо надання фінансової та матеріальної допомоги, а також різного роду послуг особам, що потребують соціальної допомоги та захисту, вирішення соціально-економічних проблем та здійснення благодійної діяльності в інтересах суспільства. Основним джерелом формування джерел надходжень коштів та майна є внески засновників та учасників фонду, благодійні внески від фізичних та юридичних осіб, надходження від збору благодійних пожертвувань чи масових заходів.

На забезпечення найбільш незахищених верств населення фонд щомісячно витрачає: надання адресної допомоги — 60 000 грн, безкоштовні обідів — 25 000 грн,

медичної допомоги — 30 000 грн, проведення соціально-культурних заходів — 40 000 грн, розвиток та навчання дітей — 48 000 грн [20]. Виходячи з цього, щомісячні витрати на допомогу становлять 203 000 грн, а річні близько 2 436 000 грн.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Альтернативною для забезпечення внутрішньо переміщених осіб є надання допомоги при створенні власного бізнесу ВПО. Схожа за принципом ініціатива була створена Міністерством соціальної політики за підтримки Світового банку у рамках проекту "Модернізація системи соціальної підтримки населення в Україні", однак на сьогоднішній день даний проект не реалізовується.

Проект передбачав надання фінансової допомоги для непрацюючих членів малозабезпечених сімей на ведення підприємницької діяльності. Розмір фінансового забезпечення складав 15 мінімальних заробітних зарплат, яку безвідсотково потрібно буде повернути через три роки державі, але за вирахуванням сплачених податків за цей період [21].

Вважаємо за доцільне частину коштів, отриманих від міжнародних організацій спрямувати на створення та реалізацію проекту, який буде фінансово підтримувати започаткування власної справи саме внутрішньо переміщених осіб. Міністерство соціальної політики може заключити Меморандум з однією або декількома організаціями для розширення та збільшення соціальної підтримки осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії.

Наприклад, існує програма від Європейського Союзу "COSME", яка сприяє підвищенню конкурентоспроможності малих та середніх підприємств [22]. Активно підтримує підприємницьку діяльність Європейський банк реконструкції та розвитку, який сьогодні є найбільшим фінансовим інвестором в Україні [23]. Американська програма USAID вже допомогала українцям, в тому числі і внутрішньо переміщеним особам, заснувати свій бізнес, заснувавши мікропідприємства в сфері

будівництва, сільського господарства, виробництва чи послуг [24]. Вищезгаданий Світовий Банк надає доступ до довгострокового фінансування для малих та середніх підприємств, орієнтованих на експорт [25].

Отже, для ефективного соціального захисту внутрішньо переміщених осіб необхідно створити альтернативні шляхи фінансового забезпечення для постраждалої категорії населення. Одним із запропонованих варіантів є створення організації для задоволення першочергових потреб ВПО та їх подальшого соціального прихистку. Джерелом коштів для такої організації можуть бути внески засновників чи учасників та благодійні пожертвування. Окрім того, актуальним є створення проєкту із залученням коштів від міжнародних організацій для підтримки розвитку підприємницької діяльності внутрішньо переміщених осіб.

Література:

1. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text> (дата звернення: 12.12.2022).

2. У жовтні 2022 року до загального фонду державного бюджету надійшло 72,8 млрд. гривень. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_u_zhovtni_2022_roku_do_zagalnogo_fondu_derzhavnogo_biudzhetu_nadiishlo_728_mlr_d_griven-3696 (дата звернення: 12.12.2022).

3. Фінансування державного бюджету з початку повномасштабної війни". Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435 (дата звернення: 12.12.2022).

4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 12.12.2022).

5. Виступ Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала на засіданні Уряду. Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України. URL: <https://msp.gov.ua/news/vistup-premyer-ministra-ukrayini-denisa-shmigalya-na-zasidanni-uryadu> (дата звернення: 12.12.2022).

6. Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів від 01.10.2014 р. № 505. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.12.2022).

7. Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми "єПідтримка": Розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.03.2022 р. № 204-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/204-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.12.2022).

8. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.12.2022).

9. Податковий кодекс України. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 12.12.2022).

10. Кодекс законів про працю України. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 12.12.2022).

11. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 12.12.2022).

12. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії її норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 12.12.2022).

13. Цивільний кодекс України: Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 12.12.2022).

14. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 12.12.2022).

15. Інформація стосовно надання допомоги внутрішньо переміщеним особам міжнародними організаціями. Краматорська міська рада. URL: <https://krm.gov.ua/vro-mizhnarodna-dopomoga/> (дата звернення: 12.12.2022).

16. Переселенцям вже виплатили 42 мільярди — Верещук. Мінфін. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2022/11/09/95326992/> (дата звернення: 12.12.2022).

17. Видатки державного бюджету України в 2020 році. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/2020/> (дата звернення: 12.12.2022).

18. Видатки державного бюджету України в 2021 році. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/2021/> (дата звернення: 12.12.2022).

19. Видатки зведеного бюджету України. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/> (дата звернення: 12.12.2022).

20. "Статут". Фонд милосердя — Рука допомоги. URL: <https://rukadopomogy.com/statut/> (дата звернення: 12.12.2022).

21. Рука допомоги простягнута для всіх. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/20285.html> (дата звернення: 12.12.2022).

22. COSME — Europe's programme for small and medium-sized enterprises. European Commission. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes/cosme_en (дата звернення: 12.12.2022).

23. Grow your business in Ukraine. European Bank of Reconstruction and Development. URL: <https://www.ebrd.com/work-with-us/advice-for-small-businesses/ukraine.html> (дата звернення: 12.12.2022).

24. Ukraine. USAID from the American people. URL: <https://www.usaid.gov/ukraine> (дата звернення: 12.12.2022).

25. Ukraine — Access to Long Term Finance Project: chair summary. The World Bank. URL: <https://>

documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/246451494468132499/ukraine-access-to-long-term-finance-project-chair-summary (дата звернення: 12.12.2022).

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2000), The Law of Ukraine "About state social standards and state social guarantees", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text> (Accessed 12 December 2022).
2. Ministry of Finance of Ukraine (2022), "Expenditures of the general fund of the state budget in November", available at: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_u_zhovtni_2022_roku_do_zagalnogo_fondu_derzhavnogo_biudzhetu_nadiishlo_728_mlrd_griven-3696 (Accessed 12 December 2022).
3. Ministry of Finance of Ukraine (2022), "Funding of the state budget since the beginning of the full-scale war", available at: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435 (Accessed 12 December 2022).
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (Accessed 12 December 2022).
5. Ministry of Strategic Industries of Ukraine (2022), "Speech of the Prime Minister of Ukraine Denys Shmygal at the Government meeting", available at: <https://mspu.gov.ua/news/vistup-premyer-ministra-ukrayinidenisa-shmigalya-na-zasidanni-uryadu> (Accessed 12 December 2022).
6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), Resolution "On the provision of monthly targeted assistance to internally displaced persons to cover living expenses, including the payment of housing and communal services", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-%D0%BF#Text> (Accessed 12 December 2022).
7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), Order "On the approval of the list of administrative-territorial units, on the territory of which assistance is provided to insured persons within the framework of the Support Program", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/204-2022-%D1%80#Text> (Accessed 12 December 2022).
8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), Resolution "Some issues of payment of housing allowance to internally displaced persons", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text> (Accessed 12 December 2022).
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Tax Code of Ukraine, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (Accessed 12 December 2022).
10. The Verkhovna Rada of Ukraine (1971), Code of Labor Laws, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (Accessed 12 December 2022).
11. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "About higher education", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (Accessed 12 December 2022).
12. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine "On the introduction of amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding the effect and norms for the period of martial law", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (Accessed 12 December 2022).
13. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), Civil Code of Ukraine, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (Accessed 12 December 2022).
14. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On ensuring the rights and freedoms of citizens and the legal regime in the temporarily occupied territory of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (Accessed 12 December 2022).
15. Kramatorsk City Council (2022), "Information on the provision of assistance to internally displaced persons by international organizations", available at: <https://krm.gov.ua/vpo-mizhnarodna-dopomoga/> (Accessed 12 December 2022).
16. Minfin (2022), "Payments to displaced persons", available at: <https://minfin.com.ua/ua/2022/11/09/95326992/> (Accessed 12 December 2022).
17. Minfin (2021), "Expenditures of the state budget of Ukraine in 2020", available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/2020/> (Accessed 12 December 2022).
18. Minfin (2022), "Expenditures of the state budget of Ukraine in 2021", available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/2021/> (Accessed 12 December 2022).
19. Minfin (2022), "Expenditures of the consolidated budget of Ukraine", available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/> (Accessed 12 December 2022).
20. Fond myloserdia — Ruka dopomohy (2022), "Regulations", available at: <https://rukadopomogy.com/statut/> (Accessed 12 December 2022).
21. Ministry of Social Policy of Ukraine (2022), "Ruka dopomohy prostiahnuta dlia vsikh", available at: <https://www.msp.gov.ua/news/20285.html> (Accessed 12 December 2022).
22. European Commission (2022), "COSME — Europe's programme for small and medium-sized enterprises", available at: https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes/cosme_en (Accessed 12 December 2022).
23. European Bank of Reconstruction and Development (2022), "Grow your business in Ukraine", available at: <https://www.ebrd.com/work-with-us/advice-for-small-businesses/ukraine.html> (Accessed 12 December 2022).
24. USAID from the American people (2022), "Ukraine", available at: <https://www.usaid.gov/ukraine> (Accessed 12 December 2022).
25. The World Bank (2022), "Ukraine — Access to Long Term Finance Project: chair summary", available at: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/246451494468-132499/ukraine-access-to-long-term-finance-project-chair-summary> (Accessed 12 December 2022).

Стаття надійшла до редакції 20.12.2022 р.